

VIIETEISTKÜMNES PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2020

Js 24:14–16 (2Kr 9:6–15; Jh 5:1–15)

14 Need seal¹ tõstavad häält, rõkatavad rõõmust, ISSANDA ülevuse tõttu hõiskavad lääne poolt:

15 «Seepärast austage ka ida pool ISSANDA, mere saartel ISSANDA, Iisraeli Jumala nime.»

16 Maa äärest kuuleme kiituslaule: «Austus õigele!» [Aga mina ütlen: Kadu mulle, kadu mulle! Häda mulle, petised petavad, jah, petised petavad petise kombel!]²

Sissejuhatus

Prohvet Jesaja tegutses Juuda kuningate Ussija, Jootami, Aahase ja Hiskija päevil (Js 1:1), s.t 8. sajandi teisel poolel (umbkaudu ajavahemikus 740–686) enne Kristuse sündi. Tegemist oli Assüüria impeeriumi tõusuajaga, mille tulemusena aastal 722/721 eKr hävitati Iisraeli kuningriik ning aastal 701 eKr allutati ka Juuda kuningriik Assüüria ülemvõimule. Jesaja näeb selle keskse põhjusena Iisraeli taganemist Jumalast, mille tulemuseks ongi jumaliku karistusena Jumala rahvast tabav häving välisvaenlaste käe läbi. Jumala eesmärgiks ei ole oma rahvast lõplikult hävitada, vaid teda karistuse abil puhastada, uuendada ja taas üles ehitada.

Jumal töötab oma rahvale elu rahu ja õigluses, sidudes selle õiglase kuninga valitsema asumisega ning kinnitades, et kui Tema rahvas loobub kurjast ja on valmis elama õiguses ning rääkima tõtt, siis antakse tema süü andeks, ta päästetakse ja ta võib oma maal elada igavesti.

Jumal hoiatab oma rahvast ühe suurvõimu (Assüüria) vastu teiselt (Egiptuselt) abi otsimise eest ning toob Iisraeli saatuse Juudale hirmutavaks eeskujuks, kinnitades ühtlasi oma kavatsust oma rahvale pärast karistamist armu anda ning nuhelda omakorda neid, keda ta on kasutanud oma rahva karistamisel. Jesaja raamatu peatükkides 13–24 kuulutatakse ette nii Paabeli, Assüüria, Egiptuse kui ka teiste rahvaste hävingut, millele järgneb (või millega käib käsikäes) Iisraeli päästmine ja uuendamine (iseäranis peatükid 25–27).

Jesaja 24. peatükk on tähelepanuväärne selle tõttu, et selles sisalduvad hädakuulutused on suunatud küll esmajoones teiste rahvaste vastu, samas aga on kohandatavad ka Iisraelile. Issanda kohtumõistmine tabab kogu maad ning selle kauni tulevikuväljavaate

¹ EELK Kirikukäsiraamatu lugemiste raamatus algab lõik sõnade «Need seal» asemel sõnaga «Pääsenud».

² EELK Kirikukäsiraamatu lugemiste raamatus lõpeb lõik sõnadega «Austus õigele!»

eelduseks, mida prohvet väljendab sõnadega «Vägede Issand on kuningas Siioni mäel ja Jeruusalemmas, ja tema vanemate ees paistab auhiilgus.» (Js 24:23), on Iisraeli enda valus puhastumine: «Maa on rüvetunud oma elanike all, sest need on üle astunud Seadusest, muutnud seadlusi, murdnud igavese lepingu. Seepärast neelab needus maa ja selle elanikud peavad kandma oma süüd.» (Js 24:5j)

Iisrael asub ida ja lääne, õhtu pool laiuva mere ja hommikust tõusva valguse vahel, ja nii on ta ka Jumala kohtu keskpunktis, olles ühtaegu nii see, keda kutsutakse ülistama jumalikku õiglust, kui ka see, kelle juures see peab – nagu öeldud, enamasti väga valusal viisil – esmajoones teostuma: «Issand! Me ootame Sind ka Su kohtumõistmiste teel, hing igatseb Su nime ja Su mälestust.» (Js 26:8)

Keelelisi märkuseid

Tõstavad – יָשָׁא – sõna נָשַׁף tähendab «üles tõstma», «ülendama», «esile tooma». Siin kasutatud *imperfekti* võib tõlkida nii lihtmineviku, oleviku kui tulevikuna.

Rõkatavad rõõmust – יָרַן – sõna רָנַח tähendab «hõiskama», «[rõõmust] rõkatama».

Issanda – originaalis kasutatakse siin ja järgmises salmis Jumala nime יהוה.³

Ülevuse tõttu – בָּגָאוֹן – sõna גָּאוֹן tähendab «ülevus», «kõrgus»⁴, «majesteetlikkus», aga vastandina «[Jumala] ülevusele» ka «[inimeste] kõrkus»⁵.

Hõiskavad – יָצַחְלוּ – sõna יָצַח tähendab «rõõmutsema», «valjusti hõiskama».

Lääne poolt – מִיָּם – sõna יָם tähendab «meri», «[suur mühisev] veekogu», ning tähistab ülekantult ka läänepoolseid alasid.

Austage – כִּבְדוּ – sõna כָּבַד tähendab «raske olema», «kaalukas olema», siit ka «tähtis olema», «auväärne (austusväärne) olema», «austama», «tähtsustama», «väärtustama», «aukardust (aupaklikkust) osutama».

Ida pool – בָּאֲרָיִם – sõna אֵרֶךְ tähendab «tuleleek», «valgus»⁶, ning tähistab ülekantult ka

³ Kuna järgmises salmis kõneldakse «ISSANDA, Iisraeli Jumala» – שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל –, tuleks teksti lugemisel või selgitamisel mainida, et originaalis kasutataksegi siin seda nime.

⁴ 1968. aasta tõlkes ongi «Jehoova kõrguse tõttu».

⁵ Vrd nt Js 13:11.19; 14:11; 16:6; 23:9.

⁶ 1739. aasta Piiblis: «auustage sures walgusses Jehowat».

idapoolseid alasid, kust tõuseb valgus.⁷

Saartel – בְּאֵי – sõna אֵי tähendab «kuiv maa», «asustatud paik», «rannikuala», «saar».

Nime – נִמֵּי – «nimi» – algtähenduseks võib olla «märk», «tähis» (vrd kõlaliselt kreeka σῆμα ja ladina *signum*).⁸

Äärest – מִכְּנַף – sõna כְּנָף – «äär», «serv» – tähendusvarjundiks on äärmine, lausa silmaga haaramatu kaugus.

Kuuleme – שְׁמַעְנוּ – sõna שָׁמַע tähendab «kuulma», «kuulama», «kuulda võtma», «kuuletuma». Siin kasutatud *perfekti* võiks tõlkida kui «oleme kuulnud» või (prohvetliku tulevikuna) «saame kuulma».

Kiituslaule – זְמִירָה – on tavaliselt instrumentaalsaatega esitatav [kiitus-]laul.

Austus – sõna צָרִי tähendab «sära», «hiilgus», «au», samuti «ilu»⁹, «meeldivus», «küllus»¹⁰.

Õigele – לְצַדִּיק – sõna צַדִּיק tähendab «õiglane», «siiras», «sirgjooneline», «kooskõlas tõega», «vaba varest ja rikutusest».

Kadu mulle – לִי־רִי – sõna רִי tähendab «kõhnus», «lahjus», «kidurus».¹¹

Häda mulle – לִי־אֵי – sõna אֵי on kaebehüüd, mille vasteks võiks eesti keeles olla «Oi!» või «Oh!»

Petised petavad, jah, petised petavad petise kombel – בְּגָדִים בְּגָדוּ וּבְגָדִים בְּגָדוּ – sõna בָּגַד tähendab «petma», «reetma», «salatsema», «salakaval (kurikaval) olema», ka

⁷ Kuigi siin on ilmselt mõeldud ida ja lään ilmamaa äärte tähenduses, annab sõnavalik ainekst muudekski piltideks, nagu näiteks «tule ja vee vahel». Sõna יָם – «meri» – võib tuleneda mõrgamist väljendavast verbist, sõna אָרַג – «valgus» – aga verbist, mis tähistab millegi [silmatorkavalt/eredalt] valgustamist – küllap ka siin, pidades silmas, et neid mõisteid kasutades väljendatakse kogu ilmamaa, kõigi rahvaste haaratust Issanda auhiilguse ilmumisel, on peidus üsna kõnekas võrdpilt.

⁸ Üheks selle sõna võimalikuks algupäraks võib olla verb שָׁמַע – «[märki] panema» (vrd 1Ms 4:15). Igal juhul on selge, et Vana Testament ise omistab nimedele nende kandjat või kandja sünnilugu määravalt iseloomustava tähenduse.

⁹ Vrd Js 28:5, kus לְצַדִּיק צָרִי on tõlgitud «ilusaks krooniks». – 1739. aasta Piiblis: «illo on õigel».

¹⁰ Selles tähenduses võiks siin näha vastandit järgnevalt kasutatud sõnale לִי־רִי – «kõhnus», «lahjus», «kidurus».

¹¹ 1739. aasta Piiblis: «Ma ollen lahja».

«[pettuse abil] laostama», «rüüstama», ning sellest tulenev sõna תַּבַּח tähendab «pettus», «reetmine», «kurikavalus».

Sisuline analüüs

Jesaja raamatu 24. peatüki algus kõneleb kogu maa (s.t nii eelnevates peatükkides nimeliselt välja toodud kui kõigi teiste rahvaste ja riikide) peale tulevast hävingust, mille on põhjustanud kõikjal lokkav ülekohtus. Õigupoolest võib tõdeda, et maad ja rahvad (iseäranis nende valitsejad – vrd Js 24:21) saavad kätte selle, mida nad on ise teinud ja jätkuvalt teevad: «Maa on rüvetunud oma elanike all... Seepärast neelab needus maa ja selle elanikud peavad kandma oma süüd... Tema üleastumine lasub raskesti ta peal, ta langeb ega tõuse enam.» (Js 24:5j.20)

Tulemuseks on üldine masendus, lein, rõõmu kadumine, lusti lakkamine (vrd Js 24:7–11), kusjuures senisest ei jää järele pea mitte midagi, hävivad viimsedki riismed: «Sest nõnda peab sündima keset maad, rahvaste keskel, otsekui õlipuu raputus, otsekui järelnoppimine pärast viinamarjalõikuse lõppu.» (Js 24:3)

Jumala kohus ja selle tulemuseks olev häving on universaalne (Js 24:19: «Maa põrub põrmuks, maa lõheneb lõhki, maa kõigub kõvasti.»), ning isegi kuul on häbi ja päike häbeneb – vrd Js 24:23), sellest ei pääse mitte keegi: «Kes siis põgeneb peletushüüu eest, langeb püügiauku; aga kes tuleb püügiaugust välja, selle püüab püüdepael.» (Js 24:18) Kuigi see sõnum on suunatud eeskätt teiste riikide ja rahvaste vastu, ei jää toimuvast puutumata ka Iisrael – või õigemini, just nende kõiki, ka Jumala enda rahvast, tabavate vapustuste kaudu toimub Iisraeli puhastumine ja teostub talle osaks saav jumalik pääste.

Iisrael on pidevalt nagu tule ja vee vahel (vt ülal keelelistes märkustes ida ja lääne kohta öeldut), selle maailma suurvõimud ümbritsevad teda nagu mässav ja mõirgav meri või nagu kõrvetavad tuleleegid. Jesaja raamatu 24. peatüki salmid 14–16 on teatavas mõttes justkui tihedaid tormipilvi ühtäkki – aga üksnes hetkeks – läbistav päikesekiir. Kogu maailma tabava katastroofi (või õigemini: inimkonda langusest alates pidevalt saatnud katastroofi) keskel kõlavad hõiskehääled ja kiituselaulud, mis tunnistavad, et vastupidiselt sellele, mida tunnistab inimsilm ja -kogemus, on Jumalal täielik kontroll kõige toimuva üle ning Ta suunab seda just sinna, kuhu tahab – oma rahva, oma ustavate, pääsemise ja õndsuse poole.

Ilmselt oleks liiga küüniline öelda, et Jumala kohtu läbi hukkuvate ülekohtuste hädakisa kujutabki endast neid rõõmuhääli ja hõiskeid, mida prohvet kuuleb nii õhtu kui hommiku poolt, küll aga näeb Jesaja siin väliselt kuuldavast ja nähtavast kaugemale ja sügavamale. Ta teab, nagu öeldud, et Jumalal on täielik kontroll, ja seepärast on maad tabavad vapustused talle sõnumiks Jumala aust, päästvast armust ja lunastavast väest –

isegi kui tegelikkus ta koheselt kätte saab ning teda häda- ja kaebehüüdeid esile tooma paneb.

Prohveti vaimusilmas on tulevane küllus, Jumala poolt rahvale kingitav uus õigus, ilu ja au – aga ihusilmad näevad sellele paratamatult eelnevat täielikku hävingut, mis on seda kohutavam, et selle põhjustavad – ka iseendale – need, kes on oma salakavaluse ja kurjusega andunud teiste hävitamisele: «Petised petavad, jah, petised petavad petise kombel!» (Js 24:16)

Nii vastanduvadki Jesaja raamatu 24. peatükis inimkonna masendav tegelikkus ja Jumala poolt töötatud pääste, kuid see vastandus tuleb esile paradoksaalsel moel: ülekohus hävitab oma kurjuses mitte ainult teisi, vaid (kõige enam) iseennast – kõige taustal ja kõige üle on aga alati ja kõigutamatult Issand kui igavene kuningas.

Kristlaste jaoks on selge, et prohvet Jesaja poolt nähtu ja kirjeldatu ei kuulu vaid 8.–7. sajandisse enne Kristuse sündi. Selle maailma tegelikkuses ei ole vahepealsete aastatuhandete jooksul midagi muutunud – nagu pole muutunud seegi, et meie Issandal ja Päästjal, meie Õnnistegijal Jeesusel Kristusel on kõik meelevald nii taevas kui maa peal ning Temas on viidud «lõpule kõik see, mis prohvetid on kirjutanud» (Lk 18:31).

Jutluseks

Nelipühale järgneva 15. pühapäeva teemaks on EELK Kirikukäsiraamatu järgi «Tänulikkus». Eeskätt on teema seotud esimese lugemisaasta Evangeeliumi (Lk 17:11–19) ja Epistliga (Ef 5:15–20). Kahtlemata on võimalik selle teemaga siduda ka teise lugemisaasta pühakirjatekste, kuigi tundub, et pigem võiks neid ühendada usaldus Jumala vastu, kes hoolitseb omade eest ka näiliselt lootusetus olukorras ja kelle ustavusele võib end rajada ka siis, kui see võib paista olevat vastuolus inimliku äratundmisega.

Teise lugemisaasta Evangeelium (Jh 15:1–15) kõneleb kolmkümmend kaheksa aastat halvatuna maas lamanu imelisest tervendamisest, mille puhul välisest halvatusast pääsemisega kaasnes vabanemine ka sisemisest tardumusest või meeleheitest (vt Jeesuse küsimust halvatule: «Kas sa tahad terveks saada?»). Epistlis (2Kr 9:6–15) manitseb apostel Paulus olema julge ohtraks külviks, et sellele võiks järgneda rikkalik lõikus – ka siin on keskpunktis usaldus Jumala vastu, kes «annab seemne külvajale, annab ka leiva toiduseks, teeb rohkeks teie külvi ja kasvatab teie õiguse vilja».

Vana Testamendi lugemine algab kirikukäsiraamatu lugemiste raamatus sõnaga «Pääsenud» – sellega on antud üks võimalik (aga väga vaieldav) vastus küsimusele, keda prohvet silmas peab, kui ta kõneleb nendest, kes Issanda ülevust kiites häält

tõstavad. Lugemine lõpeb sõnadega «Austus õigele!», mis läbi välditakse 16. salmis tegelikult esile tulevat kontrasti ning õigupoolest eiratakse salmide 14–16 tegelikku konteksti. Seepärast oleks Pühakirja väärikat kasutamist silmas pidades igati kohane lugeda jumalateenistusel ka 16. salmi teine pool ning lähtuda jutluse koostamisel mitte niivõrd kirikukäsiraamatu teemapüstitusest, kuivõrd pühakirjasõnast endast.

Vana Testamendi lugemise seoseks Epistli ja Evangeeliumiga on eeskätt kõigis tekstides väljenduv veendumus, et alati ja kõiges – ka kõige lootusetumas olukorras, olgu üksikisiku elus või kogu inimkonna ajaloos – kontrollib Jumal täielikult kõike ning võib ja tahab ka sellest, mis inimlikult võttes ei saagi olla midagi muud kui totaalne katastroof, teha uue alguse millelegi kujuteldamatult suuremale, paremale ja võrratumale kui keegi on seni näinud ja kogunud.

Kolmkümmend kaheksa aastat halvatuna maas lamanud mees saab terveks nii füüsiliselt kui vaimselt. Külvaja, kes annab ära viimsegi seemne, võib külluslikult lõigata. Kogu maailma tema ülekohtu tõttu (ja sellesama ülekohtu läbi) tabav häving puhastab inimkonna tõeliseks Jumalale meelepäraseks pärisrahvaks.¹² Kahtlemata ei saa siinjuures ignoreerida ka tänulikkuse tähtsust: «Tänu olgu Jumalale Tema ütlemata suure anni eest!» (2Kr 9:15)

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Nii kogu inimkonna ajalugu kui meie isiklik elu on täis suuremaid ja väiksemaid katsumusi, proovilepanekuid, tihtipeale ehmatavaidki läbielamisi, vahel ka tõelisi katastroofe. Ning isegi heas olukorras puudub meil sageli täielik selgus ja kindlus ning me ei tea, kas ja kuidas peaksime edasi minema.
2. Keset meid tabavat kimbatusi, veelgi enam aga siis, kui tegemist on tõeliste läbikatsumistega või koguni ülekohtuga, mida peame kannatama, on meie ees sageli kaks teed: kas [inimlikult, nii paradoksaalselt, kui see ka kõlab, mõistlik, s.t põhjendatud] meelega ja lootusetus või [inimlikult vahel täiesti sõge] usaldus Jumala vastu, kes võib ja tahab meid päästa, kusjuures mitte ainult meid tabavatest katsumustest, vaid hoopis just nendesamade katsumuste kaudu.
3. Jumal juhib kogu maailma kulgu ja inimkonna ajalugu, vahel varjatult, vahel selgemini äratuntavalt. Tema suurimaks sekkumiseks on aga Tema ainusündinud Poja inimesekssaamine – ja Temas on kaotatud viimnegi kahtlus selles, nagu Jumal ei hooliks või ei tahaks meid päästa. Ta on seda teinud ja teeb jätkuvalt – tänu olgu Talle selle ütlemata suure anni eest!

¹² Vrd nt Tt 2:14: Tema on loovutanud iseenda meie eest, et meid lunastada kõigest ülekohtust ja puhastada endale pärisrahvaks, innukaks headele tegudele.